

Тетяна Борисівна ГОРОДЕЦЬКА

к.е.н., доцент, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5091-380X>

e-mail: gorodetskayaa85@gmail.com

Денис Олександрович БЕЛКІН

аспірант, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0975-2175>

e-mail: beil12@gmail.com

Маргарита Миколаївна САТАНЄВСЬКА

студентка, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6297-4183>

e-mail: strmarg@gmail.com

ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ЯК ФАКТОР ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах поступового виснаження природних ресурсів саме природний капітал стає головним обмежуючим фактором виробничих систем. Домінуюча тенденція перевищення темпів використання природних ресурсів над темпами зростання обсягів виробництва зумовлюють виключну увагу до необхідності підвищення продуктивності природних ресурсів у вирішенні екологічних проблем і проблем раціонального використання мінерально-сировинної бази країн. Створений в Україні ресурсний потенціал, його унікальність, масштаби освоєння, відповідна інфраструктура об'єктивно зумовлюють у довгостроковій перспективі збереження значної частки мінерально-сировинного комплексу в суспільному виробництві. Неефективність техніко-економічного механізму користування надрами призводить до великих втрат корисних копалин, що зумовлює об'єктивну необхідність формування концептуально нових підходів до раціонального використання природних ресурсів.

Ключові слова: ресурси, природні ресурси, екологізація, підвищення результативності

ВСТУП

У сучасних умовах поступового виснаження природних ресурсів саме природний капітал стає головним обмежуючим фактором виробничих систем. Домінуюча тенденція перевищення темпів використання природних ресурсів над темпами зростання обсягів виробництва зумовлюють виключну увагу до необхідності підвищення продуктивності природних ресурсів у вирішенні екологічних проблем.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті використовувалися такі методи дослідження, як: метод наукової абстракції, статистичних спостережень, аналіз та синтез.

МЕТА статті – обґрунтування напрямів економічного зростання діяльності підприємств за рахунок ефективного використання природних ресурсів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Управління продуктивністю підприємства передбачає реалізацію альтернативних підходів: 1) збільшення обсягу реалізованої продукції за незмінного обсягу витрачених ресурсів; 2) зменшення витрат ресурсів за незмінного обсягу реалізованої продукції; 3) забезпечення умов випереджаючого зростання обсягів реалізованої продукції над темпами зростання витрат ресурсів. Практична реалізація кожного підходу може бути забезпечена за рахунок збільшення обсягів виробництва з одиниці природного ресурсу.

Визначальним фактором зростання продуктивності підприємства в умовах обмеженості природних ресурсів є впровадження ресурсозберігаючого типу виробництва. Категорію «ресурсозбереження» введено до наукової лексики з середини 1980-х рр. В умовах

трансформації економіки концепція ресурсозбереження зазнала змін. На сьогодні варто відзначити два підходи до трактування терміну «ресурсозбереження»:

1) орієнтація на «консервування» природних ресурсів;

2) раціональне використання всіх, без винятку, економічних ресурсів підприємства.

Визнаючи комплексніший характер другого підходу, акцентуємо увагу саме на раціональному використанні природних ресурсів, враховуючи їх обмеженість і значну частку у формуванні операційних витрат підприємства.

В авторській транскрипції зростання продуктивності природних ресурсів в умовах діяльності промислових підприємств розглядається не як формальне зменшення обсягів видобутку корисних копалин, а їх раціональне використання задля розширення масштабів виробничо-господарської діяльності. У цьому контексті виключного значення набуває комплексне використання сировини, що забезпечує відносну стабілізацію і подальше скорочення первинного використання ресурсів і створює передумови для оптимізації еколого-економічних параметрів функціонування підприємства.

Світовий досвід розроблення і реалізації програм ресурсозбереження ґрунтується на різноплановому арсеналі механізмів та економічних методів забезпечення ефективного ресурсоспоживання в усіх сферах діяльності. Узагальнюючи досвід зарубіжних країн, варто виокремити такі напрямки розв'язання проблеми:

– підвищення продуктивності ресурсів за рахунок підвищення рівня інноваційності виробництва;

– широкомасштабне впровадження технологій комплексного використання природних ресурсів;

– ухвалення законодавчих актів і заходів, що мають обмежувальний або стимулюючий характер до використання ресурсної бази.

Вихідною ідеєю, що відображає сутність сучасної концепції управління ресурсозбереженням на підприємстві, є ідея необхідності врахування взаємозв'язку та взаємовпливу зовнішнього та внутрішнього середовища у визначенні цілей підприємства, інструментами досягнення яких виступають стратегія економіко-екологічного управління, що претендує на вирішення одночасно двох рівнів ключових питань:

- підвищення результативності діяльності і рівня конкурентоспроможності підприємства;
- зниження негативного впливу на навколишнє середовище.

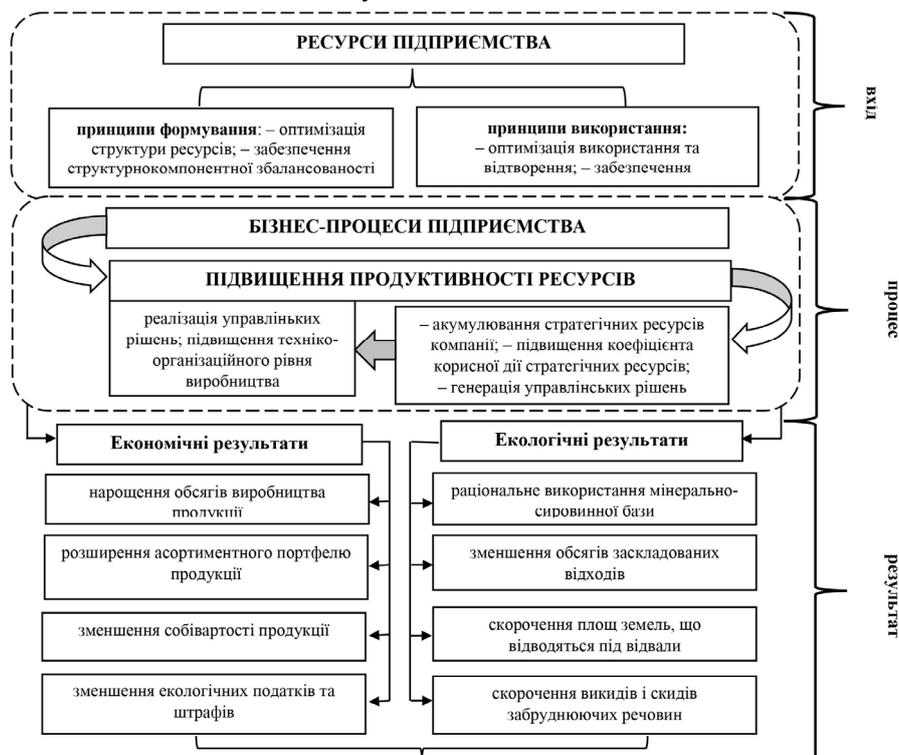
Основні напрями ресурсозбереження, висвітлені на сьогодні у науковій літературі, мають організаційно-технологічний зріз:

- впровадження ресурсозберігаючої техніки та технологій, удосконалення конструкцій машин та обладнання [1];
- переробка вторинних ресурсів, комплексне використання сировини [1];
- зниження матеріаломісткості продукції [2];
- використання нових видів матеріальних ресурсів [2];
- впровадження прогресивних норм витрат природних ресурсів [2].

Результати досліджень досвіду та функціонування провідних компаній свідчать, що традиційні джерела забезпечення результативної діяльності (матеріальні, фінансові, трудові) поступово втрачають своє значення у забезпеченні економічного зростання підприємств. Натомість, на перший план виходять такі фактори, як наявність потужного інноваційного потенціалу під-

приємств, швидкість опанування ними науково-технологічною моделлю економічного розвитку та, що найголовніше, якість людського ресурсу та умови його відтворення. Оскільки інтелектуальні ресурси становлять базу технологічного досвіду, знань і кваліфікації, тому в сучасних умовах саме вони створюють передумови для зростання продуктивності природних ресурсів. Більшому рівню інтелектуалізації виробничої системи відповідає більша продуктивність ресурсів, які залучаються нею у процесі діяльності: кожне відносне збільшення індексу економіки знань від попереднього рівня має призвести до відносного збільшення ресурсопродуктивності від базового, досягнутого рівня.

Стратегічні ресурси є передумовою зростання не лише економічної, а й екологічної ефективності господарювання: виробництво продукції з відходів промисловості у кілька разів нижче, ніж з видобутої природної сировини, що створює передумови для зростання прибутковості діяльності підприємства. Раціональне використання природних ресурсів дозволяє збільшити обсяги виробництва продукції з одиниці ресурсу, знизити собівартість товарної продукції, розширити ринкову нішу підприємства та оптимізувати розмір штрафних санкцій за забруднення навколишнього середовища. Вирішального значення набуває також розв'язання екологічних проблем: скорочення площ земель, що відводяться під відвали; зменшення обсягів заскладованих відходів і запиленості території тощо. З огляду на це, можна стверджувати, що стратегічні ресурси продукують можливості для синергії еколого-економічних результатів за рахунок раціонального використання природних ресурсів (рис. 1).

Логіка формування результатів зростання продуктивності природних ресурсів

Рис. 1. Логіка формування результатів зростання продуктивності природних ресурсів

Зазначимо, що передумовами раціонального використання ресурсів підприємства є дотримання ресурсних пропорцій підприємства і досягнення максимально ефективного рівня ресурсозабезпеченості всіх бізнес-процесів відповідно до цілей розвитку підприємства. Основні напрями реалізації цього принципу:

- дотримання ресурсних пропорцій у рамках тактичних і стратегічних заходів;
- формування компенсаційного механізму перерозподілу ресурсів на основі трансформації частини базисних ресурсів у стратегічні і компенсаційні, які необхідні для виходу підприємства на рівень стійкого і ефективного функціонування;
- забезпечення стійкої та ефективної взаємодії всіх структурних елементів, оновлення та нарощення ресурсної бази підприємства у відповідності до його стратегічних орієнтирів розвитку.

Однією з ключових умов ефективного використання ресурсів є їх збалансованість, оскільки дефіцит одного з них виступає стримуючим чинником розвитку підвищення результативності діяльності підприємства загалом. Розроблення і реалізація управлінських рішень, спрямованих на забезпечення збалансованості ресурсів підприємства є комбінованим процесом, в основі якого лежить використання різних методів та інструментарію управління, відповідного поточним умовам і задачам розвитку суб'єкта господарювання.

Розглядаючи сукупність ресурсів підприємства у рамках системного підходу, можна зробити висновок, що в результаті їх взаємодії формуються нові властивості, якими кожний окремих вид ресурсу не володіє. Тобто комплексна взаємодія всіх видів ресурсів підприємства, задіяних у бізнес-процесах, продукує можливості вищого порядку, що визначають здатність підприємства до реалізації поставлених цілей і забезпечення його конкурентних переваг. Оскільки всі види ресурсів підприємства безпосередньо взаємопов'язані між собою, скоординоване і цілеспрямоване розширення їх певних видів дозволить реалізувати сформовані стратегічні цілі і пріоритетні напрями розвитку підприємства.

Управління продуктивністю підприємства на засадах раціонального використання природних ресурсів створює передумови для зростання не лише економічної ефективності, а й соціальної та екологічної. Екопозитивне значення зростання продуктивності проявляється у такому ланцюгу: підвищення ефективності використання природних ресурсів призводить до підвищення виходу продукції з одиниці природного ресурсу, а відтак, одиниця природного ресурсу здатна задовольнити потреби більшої кількості індивідумів, що призводить до зменшення потреби у природних ресурсах і в кінцевому рахунку стабілізації соціо-еколого-економічної системи.

Доведено, що саме стратегічні ресурси, по-перше, продукують можливості вищого порядку у контексті реалізації поставлених цілей і завдань функціонування підприємства; по-друге, створюють передумови для заміни невідновлюваних природних ресурсів на відновлювані нематеріальні, що дозволяє оптимізувати використання найціннішого природного капіталу. З огляду на це, їх вплив на формування результатів діяльності підприємства пропонується оцінювати крізь призму

внутрішньої продуктивності, що трактується автором, як здатність підприємства до генерування і акумулювання інтелектуальних, інформаційних, організаційних продуктів за певний проміжок часу, які набувають статусу стратегічних ресурсів і створюють передумови для реалізації пріоритетних напрямів розвитку компанії у контексті реалізації ресурсозберігаючого типу виробництва.

Серед багатьох інституцій, що присвятили себе аналізу проблем ефективного використання природних ресурсів, значне місце займає Римський клуб – неформальна міжнародна організація, що об'єднує вчених різних спеціальностей. У доповіді Римського клубу «Фактор чотири. Витрат – половина, віддача – подвійна». Саме раціональне використання природних ресурсів визнано фактором вирішення соціально-економічних та екологічних проблем. Фактор чотири символізує чотирьохкратний ефект, який забезпечує зростання продуктивності ресурсів унаслідок їх раціонального використання.

Проведений аналіз свідчить, що зростання продуктивності мінерально-сировинної бази передбачає впровадження ресурсозберігаючого типу виробництва, – у контексті його реалізації виключного значення набуває комплексне використання сировини, що трактується як економічно вигідне та технологічно можливе максимальне використання мінерально-сировинної бази та відходів виробництва [3].

Доведено, що виробництво продукції з відходів у кілька разів нижче, ніж з видобутої природної сировини, а відтак, комплексне використання сировини є передумовою зростання прибутковості діяльності підприємства. Комплексне використання сировини дозволяє збільшити обсяги виробництва продукції з одиниці ресурсу, знизити собівартість товарної продукції, розширити ринкову нішу підприємства та оптимізувати розмір штрафних санкцій за забруднення навколишнього середовища. Вирішального значення набуває також розв'язання екологічних проблем: скорочення площ земель, що відводяться під відвали; зменшення обсягів заскладованих відходів і запиленості території тощо. З огляду на це варто зазначити, що підвищення продуктивності природних ресурсів за рахунок їх комплексного використання дозволить отримати синергію еколого-економічної ефективності.

На нашу думку, раціональне використання природних ресурсів неможна розглядати лише як процес, його слід розглядати також як умову, результат і показник підвищення ефективності їх використання на всіх стадіях суспільного виробництва, етапах і рівнях виробничо-господарської діяльності. Систематизація поглядів на економічну сутність раціональне використання ресурсів дозволила виокремити найхарактерніші його ознаки (рис. 2).

ВИСНОВКИ

На думку авторів, планування раціонального використання природних ресурсів повинно бути комплексним і безперервним. Передумовами цього підходу є постійний моніторинг зовнішніх і внутрішніх умов функціонування підприємства, що безперервно змінюються.

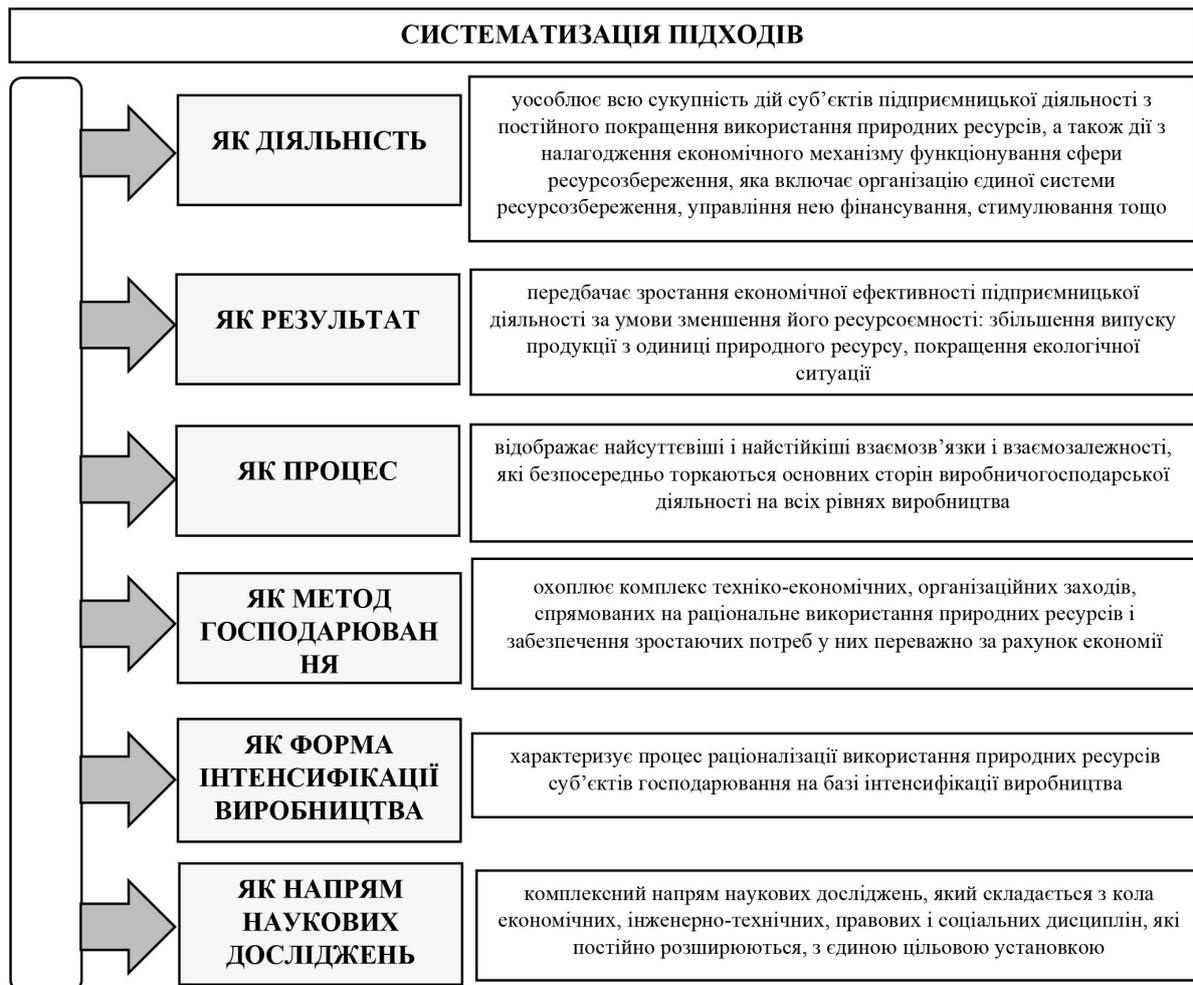

Рис. 2. Систематизація підходів до форм прояву «раціонального використання природних ресурсів»

Список використаних джерел

1. Матукова Д.Г. Еколого-економічні проблеми розвитку сучасного підприємства. *Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ*. 2011. №4(28). С. 60-63.
2. Савченко К.В. Методичні підходи до обґрунтування екологічно-інноваційної реструктуризації підприємства. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2010. № 1. Т. 2. С. 138-145.
3. Токмакова І.В. Удосконалення системи фінансування природоохоронних проектів на підприємстві. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2004. № 8. С. 52-56.

References

1. Matukova D.H. Ecological and economic problems of modern enterprise development. *Bulletin of the Kryvyi Rih Economic Institute of KNEU*. 2011. №4 (28). pp. 60-63. (in Ukrainian).
2. Savchenko K.V. Methodical approaches to substantiation of ecological innovation restructuring of the enterprise. *Bulletin of Sumy State University. Economics series*. 2010. № 1. Vol. 2. pp. 138-145. (in Ukrainian).
3. Tokmakova I.V. Improving the system of financing environmental projects at the enterprise. *Bulletin of Transport Economics and Industry*. 2004. № 8. pp. 52-56. (in Ukrainian).

Tetiana HORODETSKA

PhD in Economics, Associate Professor, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5091-380X>

e-mail: gorodetskayaa85@gmail.com

Denys BIELKIN

postgraduate student, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0975-2175>

e-mail: beil12@gmail.com

Marharyta SATANIEVSKA

student, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6297-4183>

e-mail: strmarg@gmail.com

INCREASING THE EFFICIENCY OF USING RESOURCES AS A FACTOR OF ENVIRONMENTAL BUSINESS ACTIVITY

In modern conditions of gradual depletion of natural resources, natural capital is becoming the main limiting factor of production systems. The dominant trend of exceeding the rate of use of natural resources over the growth rate of production leads to exclusive attention to the need to increase the productivity of natural resources in solving environmental problems and problems of rational use of mineral resources. The resource potential created in Ukraine, its uniqueness, scale of development, relevant infrastructure objectively determine in the long run the preservation of a significant share of the mineral complex in social production. The inefficiency of the technical and economic mechanism of subsoil use leads to large losses of minerals, which makes it objectively necessary to form conceptually new approaches to the rational use of natural resources.

Strategic resources are a prerequisite for increasing not only economic but also environmental efficiency: the production of industrial waste is several times lower than from extracted natural raw materials, which creates the preconditions for increasing the profitability of the enterprise. Rational use of natural resources allows to increase volumes production per unit of resource, reduce costs marketable products, expand the market niche of the enterprise and optimize the size of penalties for environmental pollution. It is also crucial solving environmental problems: reducing the area of land that are taken away under dumps; reduction of the volume of stored waste and dustiness of the territory, etc. In view of this, it can be argued that strategic resources produce opportunities for synergy of environmental and economic results through rational use of natural resources.

Development and implementation of management decisions aimed at ensuring a balance of resources enterprises is a combined process, which is based on use of various management methods and tools appropriate to the current conditions and development objectives of the entity.

Keywords: *resources, natural resources, greening, increase of efficiency*